

**TARIX FANI VA GLOBAL KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH:
RAQAMLI VA INNOVATSION METODLAR**

Lapasov Mirkomil Xasanovich

Jizzax shahridagi Prezident maktabi tarix fani o‘qituvchisi
mirkomil.lapasov491@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18973825>

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarix fanini zamonaviy o‘qitishda ilmiy tadqiqotlar va pedagogik innovatsiyalarning o‘rni xalqaro ta‘lim tizimlari tajribasi asosida tahlil qilinadi. Xususan, tarixiy muammo qo‘yish, tadqiqotga asoslangan ta‘lim, holatli tahlil, munozara texnologiyasi, raqamli tarix, konseptual tarix va virtual tarixiy muhitlar kabi yondashuvlar Cambridge va CIS xalqaro maktablari misolida ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy metodlar asosida tashkil etilgan tarix darslari o‘quvchilarda tanqidiy tafakkur, tarixiy tahlil, ilmiy izlanish va global fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantiradi, shuningdek, tarixiy voqealarni ko‘p qirrali yondashuv asosida anglashga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: tarix ta‘limi, pedagogik innovatsiyalar, zamonaviy metodlar, raqamli ta‘lim, ilmiy tadqiqot, tarixiy tafakkur, konseptual yondashuv, virtual tarixiy muhitlar, tarixiy muammo qo‘yish, case-study, debat texnologiyasi, tarixiy tafakkur, kompetensiyaviy yondashuv.

Аннотация: В данной статье анализируется роль научных исследований и педагогических инноваций в современном преподавании истории на основе опыта международных образовательных систем. В частности, рассматриваются такие подходы, как историческая постановка проблем, обучение на основе исследований, анализ кейсов, технологии дебатов, цифровая история, концептуальная история и виртуальные исторические среды, на примере международных школ Кембриджа и стран СНГ. Результаты исследования показывают, что уроки истории, организованные на основе современных методов, развивают у учащихся критическое мышление, исторический анализ, научные исследования и компетенции глобального гражданства, а также помогают им понимать исторические события с многогранной точки зрения.

Ключевые слова: историческое образование, педагогические инновации, современные методы, цифровое образование, научные исследования, историческое мышление, концептуальный подход, виртуальные исторические среды, историческая постановка проблем, анализ кейсов, технологии дебатов, историческое мышление, компетентностный подход.

Abstract: This article analyzes the role of scientific research and pedagogical innovations in modern teaching of history based on the experience of international education systems. In particular, approaches such as historical problem-setting, inquiry-based learning, case analysis, debate technology, digital history, conceptual history, and virtual historical environments are considered on the example of Cambridge and CIS international schools. The results of the study show that history lessons organized based on modern methods develop critical thinking, historical analysis, scientific research, and global citizenship competencies in students, and also help them understand historical events from a multifaceted approach.

Keywords: history education, pedagogical innovations, modern methods, digital education, scientific research, historical thinking, conceptual approach, virtual historical environments, historical problem-setting, case study, debate technology, historical thinking, competency-based approach.

Kirish. Asosiy qism

Ayniqsa mustaqillikdan keyingi davr tarixini o‘rganish o‘quvchilarga mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlar mazmuni, davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari hamda jamiyat taraqqiyotining izchil bosqichlarini tarixiy jarayonlar bilan uzviy bog‘liq holda anglash imkonini beradi. Mazkur davrni tizimli tahlil qilish orqali o‘quvchilar siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy islohotlarning sabab va oqibatlarini chuqurroq idrok etadi, ularning zamonaviy hayot bilan bog‘liqligini tushunadi. Shu asosda tarixiy tafakkur shakllanib, o‘quvchilar o‘z mamlakatining rivojlanish yo‘lini ob‘ektiv baholash, milliy manfaatlar va umumiy insoniy qadriyatlar uyg‘unligini anglashga o‘rganadi. Bu jarayon ularda fuqarolik mas‘uliyati, Vatanga sadoqat, milliy g‘urur va ijtimoiy faollik kabi muhim shaxsiy sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Natijada, tarix fani nafaqat o‘tmishni bilish vositasi, balki yosh avlodni ongli, faol va mas‘uliyatli fuqarolar etib tarbiyalovchi muhim ijtimoiy-ma‘naviy omil sifatida namoyon bo‘ladi. XXI asr ta‘lim tizimida tarix

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

fanini o‘qitish konsepsiyasi tubdan yangilanmoqda. Endilikda tarix darslari fakt va sanalarni yodlash bilan cheklanib qolmay, balki o‘quvchilarda tarixiy tafakkur, analitik tahlil, ilmiy izlanish va global jarayonlarni tushunish kompetensiyalarini shakllantirishga yo‘naltirilmoqda. Xalqaro maktablar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, tarix fanini samarali o‘qitish ilmiy tadqiqotlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli ta‘lim vositalarining integratsiyasiga asoslanadi.

Tarix fanini zamonaviy o‘qitishning asosiy g‘oyasi — o‘quvchini passiv bilim oluvchidan faol tadqiqotchiga aylantirishdir. Ilmiy tadqiqot yondashuvi quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi: 1) tarixiy muammo qo‘yish; 2) gipoteza ilgari surish; 3) manbalarni tahlil qilish; 4) sabab-oqibat aloqalarini aniqlash; 5) ilmiy xulosa chiqarish. Xalqaro maktablarda tarix darslari ko‘pincha “mini-tadqiqot laboratoriyasi” sifatida tashkil etiladi. Bu yondashuv o‘quvchilarda tarixiy dalillarga asoslangan fikrlash va mustaqil ilmiy izlanish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Tarixiy muammo qo‘yish (problem posing) – bu o‘quvchilarda tanqidiy va tadqiqotchilik tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy ilmiy-pedagogik yondashuv bo‘lib, u xalqaro ta‘lim tajribalarida, xususan Cambridge Assessment International Education va CIS maktablarida keng qo‘llaniladi. Mazkur metod o‘quvchini tayyor ma‘lumotni qabul qiluvchi emas, balki tarixiy voqelikni tahlil qiluvchi tadqiqotchiga aylantiradi.

Tarixiy muammo qo‘yish – bu tarixiy voqea yoki jarayon yuzasidan: savol qo‘yish, muammoni aniqlash, sabab-oqibatlarni tahlil qilish, turli nuqtayi nazarlarni solishtirish, ilmiy xulosa chiqarish jarayonidir. Bu yondashuv konstruktivizm, tadqiqotga asoslangan ta‘lim va konseptual tahlil metodologiyasiga tayanadi.

Tarixiy muammo qo‘yish quyidagi kompetensiyalarni rivojlantiradi: tarixiy tafakkur, sabab-oqibatni tahlil qilish, dalillarga asoslangan xulosa chiqarish, tarixiy empatiya, mustaqil ilmiy izlanish ko‘nikmalari kabilarni.

Tarixiy muammo qo‘yish bosqichlarida muammoli vaziyat yaratishda o‘qituvchi tarixiy hodisani oddiy fakt sifatida emas, muammoli savol shaklida taqdim etadi. Savollar tizimini shakllantirishda o‘quvchilar: nima uchun? qanday sharoitda? kim manfaatdor edi? kabi savollarni ishlab chiqadi. Manbalarni tahlil qilishda xaritalar, hujjatlar, tarixiy matnlar o‘rganiladi. Muqobil qarashlarni solishtirishda turli tarixiy talqinlar muhokama qilinadi. Tarixiy muammo qo‘yishda tarix fanida qo‘llash mumkin bo‘lgan aniq muammoli savollar va dars modeli keltirib otsak bo‘ladi. Misol 1. Turkistonning uch xonlikka bo‘linishi mavzusida muammo qo‘yish. “Turkistonning uch xonlikka bo‘linib ketishining asosiy sababi ichki siyosiy nizolarni yoki tashqi bosim omillari edimi?”. Mavzuning tahlil jarayonida: ichki nizolar tahlili; iqtisodiy parokandalik; tashqi imperiyalar bosimi; tarixiy manbalarni solishtirish natijasida o‘quvchilar muammoni bir yoqlama emas, kompleks tarixiy kontekstda tahlil qiladi. Misol 2. Amir Temur davlatining barqarorligi. Muammo: “Amir Temur imperiyasining kuchi harbiy tizimga bog‘liq bo‘lganmi yoki markazlashgan boshqaruv tizimiga?” Tadqiqot faoliyatida harbiy yurishlar strategiyasi; boshqaruv tizimi; iqtisodiy siyosat; diplomatik aloqalar o‘rganiladi. Kutilagan natija. O‘quvchilar davlat barqarorligini ko‘p omilli tizim sifatida tushunadi. Jadidchilik harakati mavzusida o‘quvchilarga muammo sifatida: “Jadidchilik harakati ijtimoiy islohotmi yoki milliy uyg‘onish harakatimi?” savoli beriladi. O‘quvchilar tahlil jarayonida: ma‘rifiy islohotlar; milliy ongini shakllantirish; matbuot va ta‘lim tizimi; mustamlakachilik sharoiti xususida javob berishga harakat qilishadi. “Buyuk Ipak yo‘li faqat savdo yo‘li bo‘lganmi yoki sivilizatsiyalararo madaniy integratsiya omilimi?” shu kabi savollar berilishi mumkin.

Xalqaro maktablarda, xususan **Cambridge International History** dasturida tarixiy muammo yoki mavzu qo‘yishda darslar odatda **aniq va tahliliy savollar orqali boshlanadi**. Bu yondashuv talabalarni faqat voqealarni yodlashdan ko‘ra, ularni tahlil qilish, solishtirish va sabab-oqibatni aniqlashga o‘rgatadi. Cambridge dasturida darslar odatda quyidagi turdagi savollar bilan boshlanadi: 1) **Sabab-oqibat savollari**: Bu hodisa yoki qaror nima uchun yuz berdi? Qaysi ijtimoiy, siyosiy yoki iqtisodiy omillar muhim rol o‘ynadi? Bu voqea kelajakdagi qanday oqibatlarga olib keldi? **Misol**: “Amir Temurning markazlashgan davlatni yaratishidagi asosiy sabablar nimalar edi?”. 2) **Taqqoslash va farqlash savollari**. Bu hodisani boshqa davrlar yoki hududlardagi voqealar bilan solishtiring. Qaysi jihatlari o‘xshash va qaysi jihatlari farq qiladi? **Misol**: “Xiva va Buxoro xonliklarining iqtisodiy tizimlarini solishtiring.” 3) **Fikr bildiruvchi yoki baholovchi savollar**. Bu qaror yoki voqea adolatli yoki samarali bo‘lganmi? Tarixiy nuqtai nazardan bu harakatlarni qanday baholash mumkin? **Misol**: “Qo‘ng‘irotlar davridagi ijtimoiy-siyosiy islohotlar samarali bo‘ldimi yoki yo‘qmi?”. 4) **Dalillar asosida tahlil qilish**. Qaysi manbalar bu voqeani tasdiqlaydi yoki inkor qiladi? Tarixiy dalillarni qanday qilib asoslash mumkin? **Misol**: “Xiva xonligidagi me‘morchilik yodgorliklari ijtimoiy-iqtisodiy hayotni qanday aks ettiradi?”. 5) **Xulosa chiqarish va muhokama qilish**. Ushbu voqea

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

bugungi kundagi voqealar bilan qanday bog‘lanadi? Shu hodisadan qanday darslar chiqarish mumkin?
Misol: “Amir Temur siyosati bugungi O‘zbekiston tarixiy merosini qanday shakllantirdi?”

Cambridge yondashuvida: 1) Savollar ochiq bo‘lishi kerak, ya‘ni bir nechta javob variantini talab qiladi. 2) Talabalar faktlarni yodlashdan ko‘ra, fikrlash va tahlil qilishga undaladi. 3) Har bir darsda tarixiy muammo bilan boshlash talabalarni mavzuga chuqur kirishga yordam beradi. Bu savollar o‘quvchini tarixiy tadqiqotchiga aylantiradi. CIS davlatlarida muammoli o‘qitish tarixiy tafakkurni rivojlantirishning asosiy omili sifatida qaraladi: tarixiy jarayonlarni tizimli tahlil, davriy kontekstni o‘rganish, sabab-oqibat modellarini tuzish, tinchlik madaniyatini, global tafakkurni, tarixiy adolatni anglashni rivojlantirishi kerak. Bu esa muammoli savollar orqali amalga oshiriladi. Tarixiy muammo qo‘yishning zamonaviy metodlari. Quyidagi metodlar muammo qo‘yish bilan integratsiyada samarali: 1. **Tadqiqotga asoslangan ta‘lim** — bu o‘quvchilar bilimni tayyor shaklda qabul qilishdan ko‘ra, savol qo‘yish, muammoni tahlil qilish, dalillarni izlash va xulosa chiqarish jarayonida mustaqil ravishda o‘zlashtiradigan o‘qitish yondashuvidir. Bu model o‘quvchini faol subyektga aylantirib, tanqidiy va analitik fikrlashni rivojlantiradi.

Holatli tahlil usuli — bu o‘quvchilarning aniq tarixiy voqea, shaxs yoki jarayonni real dalillar asosida chuqur o‘rganishi va muammoni tahlil qilib mustaqil xulosa chiqarishini nazarda tutuvchi interaktiv o‘qitish metodidir. Ushbu yondashuv nazariy bilimni amaliy vaziyat bilan bog‘lab, o‘quvchilarda analitik va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. **Holatli tahlil usuli** metodida o‘quvchilarga tarixiy holat taqdim etiladi: hujjatlar, manbalar, xaritalar, statistik ma‘lumotlar yoki tarixiy nutqlar asosida ular vaziyatni o‘rganadi, muammoni aniqlaydi va ilmiy asoslangan xulosa beradi. O‘qituvchi esa yo‘naltiruvchi va moderator rolini bajaradi. Case-study metodi xalqaro ta‘lim tajribasida keng qo‘llanib, o‘quvchini passiv tinglovchidan faol tadqiqotchiga aylantirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv Harvard Business School pedagogik modelida keng rivojlangan bo‘lib, keyinchalik umumta‘lim fanlari, jumladan tarix ta‘limida ham samarali metod sifatida joriy etilgan.

Tarixiy munozara metodi **texnologiyasi** — bu o‘quvchilarning muayyan tarixiy muammo yoki bahsli masala yuzasidan qarama-qarshi fikrlarni dalillar asosida himoya qilish va tahlil qilishga yo‘naltirilgan interaktiv pedagogik yondashuvdir. Ushbu metod o‘quvchilarda tanqidiy tafakkur, mantiqiy fikrlash, nutq madaniyati va fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Munozara jarayonida o‘quvchilar ikki yoki undan ortiq guruhlariga bo‘linib, muayyan tarixiy masala bo‘yicha qarama-qarshi nuqtai nazarlarni asoslaydi. Har bir guruh dalillar, tarixiy manbalar va ilmiy faktlarga tayangan holda o‘z pozitsiyasini himoya qiladi. O‘qituvchi esa moderator sifatida bahsni boshqaradi va ilmiy xulosaga yo‘naltiradi. Tarixiy munozara metodi **texnologiyasi** xalqaro ta‘lim tizimlarida, xususan Cambridge Assessment International Education dasturlarida ham faol qo‘llanilib, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va daliliy tahlil kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita sifatida e‘tirof etiladi.

Raqamli tarix — bu tarix fanini o‘qitish va tadqiq etishda raqamli texnologiyalar, elektron manbalar, multimedia va onlayn platformalardan foydalanishga asoslangan zamonaviy yondashuvdir. Ushbu konsepsiya tarixiy bilimlarni interaktiv, vizual va tahliliy shaklda o‘zlashtirish imkonini beradi hamda o‘quvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantiradi. Raqamli tarix tarixiy manbalarni faqat matn ko‘rinishida emas, balki elektron arxivlar, interaktiv xaritalar, virtual muzeylar, raqamli vaqt jadvallari va multimedia materiallari orqali o‘rganishni nazarda tutadi. Bu yondashuv tarixiy voqealarni vizual va dinamik tarzda idrok etishga yordam beradi. Asosiy yo‘nalishlari: Elektron arxiv va hujjatlar bilan ishlash; Interaktiv xaritalar va timeline (vaqt jadvali) yaratish; Virtual muzey va 3D tarixiy obyektlarni o‘rganish; Multimedia (video, podkast, infografika) asosida tahlil; Onlayn platformalarda tarixiy tadqiqot olib boorish. O‘quvchilar mustaqillik davri islohotlarini o‘rganishda raqamli statistik bazalar, onlayn hujjatlar va videoma‘ruzalar asosida tahlil olib boradi, interaktiv vaqt jadvali yaratadi. Bu usul tarixiy jarayonlarni dinamik va tizimli tushunishga yordam beradi. **Raqamli tarixning afzalliklari quyidagilardan iborat:** Tarixiy voqealarni vizual va interaktiv shaklda anglashni osonlashtiradi; Mustaqil tadqiqot va axborot bilan ishlash ko‘nikmasini rivojlantiradi; Tanqidiy va analitik fikrlashni kuchaytiradi; Raqamli savodxonlik va zamonaviy kompetensiyalarni shakllantiradi. Raqamli tarix yondashuvi xalqaro ta‘lim standartlarida muhim yo‘nalish sifatida qaralib, xususan UNESCO hamda International Society for Technology in Education tavsiyalarida raqamli ta‘lim vositalari orqali tarixiy tafakkurni rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Conceptual history yondashuvi (konseptual tarix) — bu tarixiy voqealarni faqat hodisalar ketma-ketligi sifatida emas, balki ularni ifodalovchi asosiy tushunchalar (masalan: “davlat”, “mustaqillik”, “islohot”, “modernizatsiya”) mazmuni va evolyutsiyasi orqali tahlil qilishga asoslangan ilmiy-pedagogik yondashuvdir. Ushbu metod tarixiy jarayonlarni chuqur ma‘no va kontekst darajasida

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

anglashga xizmat qiladi. Konseptual tarixda asosiy e’tibor tarixiy termin va g’oyalarning turli davrlarda qanday mazmun kasb etganini aniqlashga qaratiladi. Ya’ni, bir tushuncha turli davr va sharoitlarda turlicha talqin qilinishi mumkin. Shu bois o’quvchilar tushunchaning tarixiy kontekstini, semantik o’zgarishini va ijtimoiy-siyosiy mazmunini tahlil qiladi. **Conceptual history yondashuvi (konseptual tarix)** asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat: Tarixiy tushunchalarning evolyutsiyasini o’rganish; Tushuncha va davr konteksti o’rtasidagi bog’liqlikni tahlil qilish; Semantik (mazmuniy) o’zgarishlarni aniqlash; Tarixiy nutq va diskursni tahlil qilish. **Conceptual history yondashuvi (konseptual tarix)** tarix fanida qo’llanishi “mustaqillik” tushunchasi turli davrlarda turlicha talqin qilingan: siyosiy mustaqillik, iqtisodiy mustaqillik yoki ma’naviy mustaqillik. O’quvchilar ushbu tushunchaning tarixiy rivojlanishini manbalar asosida o’rganib, uning mazmuni qanday kengayganini tahlil qiladi. Bu jarayon tarixiy tafakkurni chuqurlashtiradi va konseptual fikrlashni shakllantiradi. **Conceptual history yondashuvi (konseptual tarix)ning** afzalliklari: Tarixiy hodisalarni chuqur va mazmunan tahlil qilishga yordam beradi; Tushunchalar orqali tarixiy jarayonlarni tizimli anglash imkonini beradi; Tanqidiy, semantik va kontekstual fikrlashni rivojlantiradi; O’quvchilarda ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini shakllantiradi. Konseptual tarix yondashuvi zamonaviy tarixshunoslikda keng qo’llanib, ayniqsa Reinhart Koselleck konseptual tarix maktabi orqali nazariy asoslangan. Ushbu yondashuv xalqaro tarix ta’limi standartlarida ham muhim metodologik vosita sifatida e’tirof etilib, tarixiy tushunchalarni kontekstual tahlil qilish orqali chuqur tarixiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Virtual tarixiy muhitlar — bu tarixiy voqealar, davrlar va obyektlarni raqamli texnologiyalar yordamida virtual (sun’iy) shaklda modellashtirib, o’quvchilarga interaktiv tarzda o’rganish imkonini beruvchi zamonaviy ta’lim yondashuvidir. Ushbu muhitlar 3D modellar, virtual muzeylar, VR/AR texnologiyalari, simulyatsiyalar va onlayn platformalar asosida yaratiladi. Virtual tarixiy muhitlar o’quvchini “tomoshabin” emas, balki tarixiy jarayon ishtirokchisiga aylantiradi. Masalan, o’quvchi virtual sayohat orqali qadimgi shaharlar, tarixiy obidalar yoki muhim voqealar sahnasini ko’rishi, o’rganishi va tahlil qilishi mumkin. Bu yondashuv tarixni fazoviy va vizual idrok etishni kuchaytiradi. **Virtual tarixiy muhitlar** asosiy shakllari quyidagilardan iborat: Virtual muzey va galereyalar; 3D tarixiy obidalar modeli; VR (Virtual Reality) tarixiy sayohatlar; AR (Augmented Reality) interaktiv xaritalar; Tarixiy simulyatsiya va rekonstruksiya dasturlari. Tarix darslarida qo’llanishida o’quvchilar virtual platforma orqali qadimgi shaharlar yoki tarixiy inshootlarni 3D formatda o’rganadi, ularning me’moriy tuzilishi va tarixiy ahamiyatini tahlil qiladi. Bu usul tarixiy makon va voqelikni real tasavvur qilishga yordam beradi hamda o’quvchilarning tarixiy tafakkurini chuqurlashtiradi. **Virtual tarixiy muhitlar** afzalliklari quyidagilardan iborat: Tarixiy jarayonlarni vizual va immersiv tarzda anglash imkonini beradi; O’quvchilarning qiziqishi va motivatsiyasini oshiradi; Fazoviy tafakkur va tasavvurni rivojlantiradi; Raqamli savodxonlik va tadqiqot ko’nikmalarini shakllantiradi. Virtual tarixiy muhitlar zamonaviy ta’limda innovatsion vosita sifatida e’tirof etilib, ular orqali tarixiy merosni o’rganish va saqlash jarayonlari ham rivojlanmoqda. Bu yo’nalish bo’yicha xalqaro loyihalar va ta’lim tashabbuslari, jumladan UNESCO hamda Europeana platformalari orqali tarixiy obyektlarni raqamlashtirish va ta’lim jarayoniga joriy etish keng yo’lga qo’yilgan.

Xulosa

Zamonaviy tarix fanini o’qitishda asosiy e’tibor o’quvchini passiv bilim qabul qiluvchidan faol tadqiqotchiga aylantirishga qaratilgan. Ilmiy-tadqiqotga asoslangan pedagogik innovatsiyalar, xususan, tarixiy muammo qo’yish, tadqiqotga asoslangan ta’lim, holatli tahlil, debate texnologiyasi, raqamli tarix, konseptual tarix va virtual tarixiy muhitlar kabi yondashuvlar o’quvchilarda tanqidiy tafakkur, analitik fikrlash, tarixiy tafakkur va global fuqarolik kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Xalqaro maktablar, jumladan Cambridge Assessment International Education, Council of International Schools (CIS) va BMT ta’lim konsepsiyalari tajribasi shuni ko’rsatadiki, tarix fanini samarali o’qitish quyidagi omillarga bog’liq: 1) Tarixiy muammolarni tahlil qilish – o’quvchilar turli tarixiy vaziyatlarni sabab-oqibat, kontekst va dalillar asosida o’rganadi. 2) Pedagogik innovatsiyalarni joriy etish – case-study, debate va tadqiqotga asoslangan metodlar o’quvchilarning mustaqil fikrlash va daliliy tahlil ko’nikmalarini rivojlantiradi. 3) Raqamli va virtual vositalardan foydalanish – elektron manbalar, interaktiv xaritalar, 3D modellari, virtual muzeylar va VR/AR texnologiyalari tarixiy jarayonlarni vizual va interaktiv shaklda anglash imkonini beradi. 4) Konseptual yondashuv – tarixiy tushunchalar mazmuni va evolyutsiyasini o’rganish orqali o’quvchilarda chuqur, kontekstual va semantik tafakkur shakllanadi. Shu tariqa, zamonaviy tarix ta’limi ilmiy tadqiqotlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli vositalarni birlashtirgan holda o’quvchilarning ijtimoiy-ma’naviy, tanqidiy va analitik kompetensiyalarini rivojlantiradi. Bu esa tarix fanini faqat o’tmishni

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

o‘rganish vositasi emas, balki yosh avlodni ongli, faol va mas’uliyatli fuqarolar etib tarbiyalashda markaziy vositaga aylantiradi. Ushbu yondashuv asosida tarix ta’limini modernizatsiya qilish XXI asr ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri sifatida qaraladi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Shoniyozov, H. H. *Ta’lim tizimida tarix fanini o‘qitishda zamonaviy innovatsion metodlar* — tarix darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalar afzalliklari haqida. Vol. 36 No. 5 (2024): ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ | Выпуск журнала № 36 | Часть-5
2. Raximova, Z. *Innovatsion pedagogik texnologiyalar* — pedagogik innovatsiyalar va ularning ta’lim jarayonidagi samaradorligi. Vol. 70 No. 2 (2025): TADQIQOTLAR jahon ilmiy-metodik jurnali | 70-son | 2-qism /
3. Valiyev, T. Q. *Tarix fanini o‘qitishning innovatsion pedagogik texnologiyalari* — tarix darslarini innovatsion yondashuvlar bilan tashkil etish. Vol. 27 No. 4 (2023): "TADQIQOTLAR jahon ilmiy-metodik jurnali | 27-son | 4-qism"
4. Kerimgeldiyeva, M. A. *Tarix darslarini o‘qitishda pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati va samaradorligi* — tarixiy tafakkur va interfaol metodlar haqida.
5. Daminova, G. V. & Daminova, N. V. *O‘zbekiston tarixi fanida zamonaviy innovatsion ta’lim va raqamli texnologiyalar* — O‘zbekiston sharoitida tarix ta’limida innovatsiyalar. Vol. 7 No. 2 (2025): Pedagogik Tadqiqotlar Jurnali
6. Lee, B. N. *Digital Tools & Inquiry-Based Learning in History Education* (Muallim Journal of Social Sciences and Humanities) — maktabda tarix ta’limida raqamli vositalar va izlanishga asoslangan ta’lim yondashuvi haqida.
7. *Engineering Historical Memory (ta’rif va raqamli tarix vositasi)* — tarixiy manbalarni raqamli izlanish uchun qo‘llash yo‘nalishi. https://en.wikipedia.org/wiki/Engineering_Historical_Memory?
8. *Stanford Mobile Inquiry-based Learning Environment (SMILE)* — izlanishga asoslangan ta’limda innovatsion texnologiya modeli haqida. https://en.wikipedia.org/wiki/Stanford_Mobile_Inquiry-based_Learning_Environment?
9. Berson, I., & Berson, M. J. (2015). Digital Tools in the History Classroom: Transforming Instruction. *Social Education*, 79(4), 198-201.
10. Lee, H., & Shemilt, D. (2017). Digital Tools for Inquiry-Based Learning in History Education: A Systematic Literature Review. *Educational Technology & Society*, 20(1), 206-221.
11. Saye, J. W., & Brush, T. (2016). Using Technology to Support Historical Inquiry in the Social Studies Classroom. In *Handbook of Research on Social Studies Education* (pp. 373-385). Routledge.
12. Van Hover, S. (2016). Digital Tools for Historical Inquiry: An Analysis of Inquiry-Based Historical Learning Environments. *Theory & Research in Social Education*, 44(4), 529-557.